

УДК 37.091.39:614]:37.014:006.036

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2026.19.363687>

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-2560-0825>

РОЗВИТОК ІДЕЇ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 5-6 КЛАСІВ У ЗМІСТІ МОДЕЛЬНИХ ПРОГРАМ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Сергій Дудко,

доктор педагогічних наук, заступник директора;
Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського

У статті проаналізовано модельні навчальні програми інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут», 5-6 класи для закладів загальної середньої освіти різних авторських колективів з метою дослідження врахування у їхньому змісті спрямованості на засади сталого розвитку суспільства. Дослідження зумовлене необхідністю вибору педагогами однієї базової модельної програми, яка стане основою для написання навчальної програми закладу освіти. Наголошено на важливості зосередження уваги на формуванні освітньої програми закладу освіти та спрямованості Державного стандарту базової загальної середньої освіти на засади сталого розвитку суспільства. Виокремлено соціальну й здоров'язбережувальну освітню галузь і необхідність аналізу модельних програм з метою встановлення в їхньому змісті спрямування на засади сталості розвитку суспільства. Серед проаналізованих програм представлено авторську програму «Здоров'я, безпека та добробут» 5-6 класи для закладів загальної середньої освіти, яка побудована саме на засадах Цілей сталого розвитку суспільства. Здійснено порівняльний аналіз обсягу та структури модельних програм; встановлено відповідності до проблеми дослідження. Зазначено особливості проаналізованих програм; проведено порівняння змісту основної частини та запропонованої тематики. Розкрито авторську програму та акцентовано на її ролі при формуванні усвідомленого ставлення учнівської молоді до здоров'я, впровадження здорового способу життя та використання відповідних освітніх технологій. Обґрунтовано необхідність розглядати здоров'я як пріоритет, включаючи раціональне харчування, фізичну активність, гігієну, відсутність шкідливих звичок, а також наголошено на психологічному комфорті та інтелектуальному розвитку.

Ключові слова: модельна програма, державний стандарт, освітня програма закладу, сталий розвиток суспільства, Цілі сталого розвитку, інтегрований курс, здоров'я, безпека, добробут.

Постановка проблеми. Євроінтеграційні процеси, які відбуваються в Україні, спонукають освітянську спільноту до переосмислення традиційних підходів щодо організації освітнього процесу, реалізації компетентнісного потенціалу освітніх галузей, узгодження очікуваних результатів навчання із стандартами сфери загальної середньої освіти країн Європейського Союзу, що побудовані з урахуванням Цілей сталого розвитку суспільства, прийнятих у вересні 2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку. В умовах повномасштабної війни проти України особливої актуальності набуває турбота про життя та здоров'я теперішніх та майбутніх поколінь, що і має реалізуватися згідно з метою соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі Державного стандарту базової середньої освіти. На наш погляд, є потреба проаналізувати й теоретично осмислити модельні навчальні програми цієї освітньої галузі з погляду врахування засад сталого розвитку

суспільства у їхньому змісті. Оскільки освітянським законодавством України (*Про освіту*, 2017; *Про повну загальну середню освіту*, 2020) передбачено адаптаційний період у базовій загальній середній освіті – 5-6 класи, від якого залежать розвитковий потенціал та мотивація до подальшого навчання учнів, вбачаємо доцільним здійснення аналізу саме модельних навчальних програм «Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти, що і становить актуальність нашого дослідження.

Аналіз актуальних досліджень. Питання аналізу модельних програм, як і практика їх написання, є новим для системи української освіти. Розроблення модельних програм передбачено Державним стандартом базової середньої освіти та регламентується наказами Міністерства освіти і науки України (МОН), зокрема наказом від 05.06.2023 р. № 675 про надання грифів навчальній літературі та програмам. Переважна більшість публікацій вітчизняних педагогів та науковців із зазначеної проблематики присвячена загальному аналізу, загальним характеристикам та питанням створення модельних програм. Серед авторів цих публікацій, насамперед, слід виділити таких дослідників, як Р. Шиян, В. Заплатинський, М. Тишковець, Т. Засєкіна, А. Попович, С. Фіцайло, О. Гайдамака, Т. Скакодуб, О. Ляшенко, С. Дудко, О. Дубовик. Так, Тетяна Скакодуб дослідила чинні модельні програми, оцінила їхній зміст щодо наявності елементів екологічної освіти та відповідності потребам дітей з інтелектуальними порушеннями (Скакодуб, 2025). В. Заплатинський дослідив модельні програми соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі та наголосив на відповідальному ставленні до здоров'я та довкілля, висвітлюючи зв'язок між станом природи і добробутом людини. В результаті дослідження науковцем було дано загальну характеристику модельних програм, схарактеризовано структури самих програм та основної частини, здійснено порівняльний аналіз запропонованих тем, видів навчальної діяльності та очікуваних результатів навчання (Заплатинський, 2022)

У дослідженнях науковців знаходимо праці, присвячені питанням здоров'язбереження молодого покоління, зокрема проблемам формування дидактичних засад здоров'язбережувальної діяльності закладів освіти (В. Бобрицька, Ю. Бойчук, К. Гуз, О. Ільченко, О. Вакуленко, Б. Долинський, В. Оніпко, Л. Сущенко та ін.); дослідженню аспектів проблеми формування здоров'язбережувального освітнього середовища в закладі освіти (О. Ващенко, Л. Дудко, В. Звєкова, О. Клєстова, К. Оглоблін, А. Цимбалара та інші); розробленню концептуальних основ формування здорового способу життя учнів та студентської молоді (В. Горашук, О. Дубогай, Л. Кравченко, С. Омельченко, Л. Рибалко, В. Оніщенко, В. Оржеховська та ін.).

Питанням реалізації засад освіти сталого розвитку присвячено праці А. Джурило, В. Ільченко, Т. Сергієнко, О. Топузова, О. Локшиної. Зокрема, Тетяна Сергієнко зазначає, що принципи сталого розвитку повинні бути враховані у всіх освітніх програмах та розглядатися як елемент постійного і неперервного освітнього процесу, а отже, мають розвивати освіту у процесі реалізації Цілей сталого розвитку (Сергієнко, 2019).

Мета статті – здійснити аналіз, теоретично осмислити та виявити у змісті модельних навчальних програм інтегрованих курсів соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі «Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти відповідність засадам сталого розвитку суспільства.

Методологія та методи дослідження. Як основні нами були використані порівняльний аналіз, контент-аналіз та теоретичні методи – аналіз, систематизація, узагальнення. Теоретико-методологічними засадами при написанні статті стали вітчизняна науково-педагогічна література з проблем збереження та розвитку здоров'я учнівської молоді, європейський досвід реалізації засад Цілей сталого розвитку у сфері освіти. Методологічною основою статті є сукупність наукових підходів щодо аналізу модельних програм (Р. Шиян, В. Заплатинський, Т. Засєкіна, Л. Кравченко, Т. Скакодуб); упровадження в освітній процес здоров'язбережувальних освітніх технологій з усвідомленого ставлення до здоров'я, впровадження здорового способу життя (О. Ващенко, К. Гуз, Л. Дудко, А. Цимбалара Л. Рибалко, В. Оніщенко та інші); реалізації засад освіти сталого розвитку (А. Джурило,

В. Ільченко, Т. Сергієнко, О. Топузов), закладених у Державному законодавстві про освіту, та особливості застосування такої діяльності в умовах розбудови Нової української школи.

Виклад основного матеріалу. Постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898 затверджено Державний стандарт базової середньої освіти (далі – ДСБСО), що створило умови для продовження реформування освітньої галузі та побудови Нової української школи в 5-9 класах із 2022 року. Проведений нами аналіз ДСБСО свідчить, що порівняно з попереднім стандартом указаний документ має певні переваги: оновлено зміст освіти на компетентнісних засадах, відповідно чітко унормовано перелік ключових компетентностей та наскрізних умінь, простежується цілісне бачення поступу дитини в навчанні від 1 до 12 класу, надано академічну свободу як закладу освіти, так і педагогічному працівникові (*Державний стандарт базової середньої освіти, 2020*). Серед відмінностей у стандартах зазначимо брак серед ключових компетентностей оновленого здоров'язбережувальної компетентності. Проте серед освітніх галузей бачимо соціальну та здоров'язбережувальну освітню галузь, яка в попередньому ДСБСО не була представлена. У ДСБСО для кожної освітньої галузі вказано мету, єдину для всіх рівнів загальної середньої освіти; компетентнісний потенціал, який позначає здатність кожної освітньої галузі формувати всі ключові компетентності через розвиток умінь і ставлень та базові знання; обов'язкові результати навчання учнів; рекомендовану мінімальну та максимальну кількість навчальних годин за циклами навчання (5-6, 7-9 класи). Міністерство освіти і науки України затверджує типові освітні програми, спрямовані на реалізацію мети й завдань освітньої галузі.

Значною відмінністю ДСБСО 2020 року є його спрямованість у реалізації освітніх галузей з урахуванням засад сталого розвитку суспільства. Фактично в кожній освітній галузі, в частині реалізації компетентнісного потенціалу галузей зазначається необхідність формування особистості учня на засадах для забезпечення сталого розвитку суспільства (Дудко, 2021). Нами знайдено в ДСБСО ряд посилань у тій чи іншій галузі на такі засади.

Метою соціальної й здоров'язбережувальної освітньої галузі є розвиток особистості учня, який здатний до самоусвідомлення, гармонійної соціальної й міжособистісної взаємодії, спрямованої на збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, дбає про безпеку, виявляє підприємливість та професійну зорієнтованість для забезпечення власного й суспільного добробуту (*Державний стандарт базової середньої освіти, 2020*).

Заклад загальної середньої освіти створює всі умови для досягнення здобувачами результатів навчання, передбачених ДСБСО компетентностей. Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів із соціальної й здоров'язбережувальної освітньої галузі визначають, що учень турбується про особисте здоров'я та безпеку, уникає факторів ризику, реагує на фактори й діяльність, що становить загрозу для власного й суспільного життя, здоров'я, добробуту; знаходить альтернативи, прогнозує наслідки, приймає рішення для власної безпеки та безпеки інших осіб, здоров'я й добробуту; усвідомлює цінність здоров'я та дотримується здорового способу життя, аналізує і оцінює наслідки й ризики для здоров'я та суспільства; виявляє підприємливість і поводить етично для поліпшення здоров'я, безпеки й добробуту власного та інших осіб. Саме в графі, що стосується результатів навчання, ДСБСО спрямовує освітній процес досліджуваної галузі до реалізації Цілей сталого розвитку суспільства.

На основі Державних стандартів розробляються Базовий навчальний план (є складовою частиною стандарту); Типові освітні програми та Типові навчальні плани, які затверджує МОН; Освітня програма, яка схвалюється педагогічною радою закладу освіти та затверджується його керівником (у разі розроблення документа на основі типових освітніх програм); Робочий навчальний план закладу освіти, який також схвалюється педагогічною радою закладу освіти та затверджується його керівником.

Освітній процес у закладі загальної середньої освіти здійснюється за освітньою програмою. Заклад освіти розробляє і використовує в освітній діяльності одну освітню програму на кожному рівні (циклі) повної загальної середньої освіти або наскрізну освітню програму, розроблену для декількох рівнів освіти (*Про повну загальну середню освіту, 2020*).

Освітні програми можуть бути створені на основі відповідної Типової освітньої програми або освітніх програм, розроблених суб'єктами освітньої діяльності, науковими

установами, фізичними чи юридичними особами й затверджених центральним органом виконавчої влади із забезпечення якості освіти.

Відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту» типова освітня програма має містити перелік варіантів типових навчальних планів та модельних навчальних програм. Освітні програми, розроблені на основі типових освітніх програм, повинні мати перелік модельних навчальних програм, що використовуються закладом освіти в освітньому процесі, та/або навчальних програм, затверджених педагогічною радою, які включають опис результатів навчання учнів із навчальних предметів (інтегрованих курсів) в обсязі не меншому, ніж встановлено відповідними модельними навчальними програмами. Законодавством визначено, що модельна навчальна програма – документ, що містить орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів, зміст навчального предмета (інтегрованого курсу) та види навчальної діяльності учнів, рекомендовані для використання в освітньому процесі в порядку, визначеному законодавством (*Про повну загальну середню освіту*, 2020). Саме на етапі формування освітньої програми закладу освіти важливо, щоб педагоги обирали модельні навчальні програми, які побудовані на засадах Цілей сталого розвитку суспільства, адже не всі модельні програми побудовані на засадах сталості. Такий підхід надзвичайно важливий у зв'язку з євроінтеграційними процесами нашої держави, адже система освіти країн Євросоюзу досить цілісно підходить до реалізації таких засад.

Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи запроваджуються поетапно з 2022 року. На сайті Міністерства освіти і науки представлено 5 модельних навчальних програм інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» для 5-6 класів, спрямованих на реалізацію мети, завдань, очікуваних результатів навчання із соціальної й здоров'язбережувальної освітньої галузі, розроблених на підставі Державного стандарту базової середньої освіти та рекомендованих наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795.

Одна із таких чинних програм – модельна навчальна програма «Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти авторів Василенко С. В., Коваль Я. Ю., Колотій Л. П. (Василенко, Коваль, & Колотій, 2021). Програма зазначеного інтегрованого курсу розроблена для адаптаційного циклу, 5-6 класів закладів загальної середньої освіти, на основі Державного стандарту базової середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898) (*Державний стандарт базової середньої освіти*, 2020), Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (наказ МОН України від 19 лютого 2021 р. № 235) (*Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти*, 2021), з урахуванням Державного стандарту початкової освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87) (*Про затвердження Державного стандарту початкової освіти*, 2018) та відповідно до положень Концепції Нової української школи (*Нова Українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи*, 2016).

Авторами при складанні програми враховані, за ДСБСО, мета соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі, вимоги до обов'язкових результатів навчання із соціальної й здоров'язбережувальної освітньої галузі та визначено роль і значення інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут», які полягають у реалізації мети й завдань соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі, спрямуванні вчителя на підготовку учнів і учениць до самостійної, відповідальної та етичної поведінки. Метою інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» педагогами визначено виховання в учнів та учениць відповідальності за своє здоров'я, особисту безпеку, власний добробут та добробут своєї родини; етичної поведінки й ціннісного ставлення до особистості, поваги до інтересів інших людей, родини, громади, держави; усвідомлення ролі освіти як важливого чинника успішного майбутнього; розвиток якостей, необхідних для вибору здорового способу життя та адекватної поведінки в небезпечних і надзвичайних ситуаціях. Педагоги визначають завдання запропонованого інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут»: мотивувати учнів та учениць до збереження і зміцнення фізичного, психічного й соціального здоров'я; виховувати стійке переконання щодо пріоритету здорового способу життя для

забезпечення гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту; формувати в учнів і учениць навички безпечної поведінки в умовах повсякденного життя, небезпечних і надзвичайних ситуаціях; прийняття рішень для збереження здоров'я, безпеки та добробуту; навчити здійснювати заходи самопомоги та надавати першу долікарську допомогу; ознайомити учнів та учениць із основними принципами соціалізації у шкільному колективі, родині, громаді; виховувати стійкі переконання щодо ціннісного ставлення до своєї особистості, власних принципів і поваги до інтересів інших людей, родини, громади, держави; формувати в учнів та учениць мотивацію до навчання й здобуття освіти, створення необхідних умов для самопізнання, самооцінки та всебічної самореалізації на прикладах життєвого успіху видатних українців; розвивати якості і риси характеру, необхідні для вибору здорового способу життя й адекватної поведінки в небезпечних і надзвичайних ситуаціях; виховувати дбайливе ставлення до збереження навколишнього природного середовища, до особистого здоров'я, особистої безпеки; формувати в учнів та учениць інтелектуальні і творчі навички проєктної та навчально-дослідницької діяльності. Реалізація мети інтегрованого курсу і його завдань, як зазначають автори, має відбуватися відповідно до Державного стандарту на засадах компетентнісного підходу, принципах дитиноцентризму й природовідповідності, практичної спрямованості й наступності, адаптивності й емоційності навчання, інтеграції та формування ключових компетентностей як результатів навчання.

Пріоритетом інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» є виховання відповідального ставлення до власного життя, здоров'я, добробуту, розвиток критичного мислення. Модельна навчальна програма для 5-6 класів авторів Василенко С. В., Коваль Я. Ю. та Колотій Л. П. розрахована на кількість годин, рекомендовану Типовою освітньою програмою для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (105 годин на адаптаційний цикл навчання), та містить інваріантну частину змісту. Зміст програми педагоги структурували за п'ятьма змістовими лініями, що представлені наскрізними розділами:

1. Розділ 1 «Виховуємо самостійність та відповідальність».
2. Розділ 2 «Освіта – ключ до успіху».
3. Розділ 3 «Навчаємося приймати рішення».
4. Розділ 4 «Емоції та етична поведінка».
5. Розділ 5 «Дбаємо про власний організм».

Вибір шляхів реалізації мети соціальної й здоров'язбережувальної освітніх галузей та завдань інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» автори обумовили особливостями організації освітнього процесу через діяльнісне навчання, групову взаємодію, використання ІКТ, цифрових технологій та інструментів. Освітній процес пропонується організувати як у класі, так і поза його межами; за потреби можливе здобуття освіти за індивідуальною освітньою траєкторією учня.

Отже, пріоритетом інтегрованого курсу авторів Василенко С. В., Коваль Я. Ю., Колотій Л. П. є виховання в учнів відповідального ставлення до власного життя, здоров'я, добробуту, розвиток критичного мислення. Ця програма ґрунтується на принципі концентричності та є логічним продовженням соціального та здоров'язбережувального компонентів інтегрованого курсу «Я досліджую світ» початкової школи. Учителю запропоновано свободу вибору контенту, видів навчальної діяльності, методів та технологій, що сприяють формуванню ключових компетентностей учнів і досягненню ними очікуваних результатів навчання. Для реалізації мети науковці та педагоги, які є авторами програми, рекомендують використовувати діяльнісне навчання, групову взаємодію, цифрові технології та інструменти (Василенко, Коваль, & Колотій, 2021). Проте посилянь на засади сталого розвитку суспільства ми в даній програмі не знаходимо.

Модельна навчальна програма «Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти авторів Хитрої З. М. та Романенко О. А. (Хитра, & Романенко, 2021) побудована з урахуванням засад сталого розвитку суспільства, про що йдеться у меті зазначеного курсу – формування в учня/учениці відповідальності за здоров'я, добробут, безпеку та навколишнє середовище, його/її соціальної залученості та активності через формування здорового способу життя, життєвих навичок, впевненості в

собі, розвиток підприємливості, фінансової грамотності, активного громадянства, доброчесності для безпеки, добробуту та сталого розвитку (Хитра, & Романенко, 2021).

Програма «Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти авторів Воронцова Т.В., Пономаренко В.С., Лаврентьева І.В., Хомич О.Л. (Воронцова, Пономаренко, Лаврентьева, & Хомич, 2021) на засадах сталого розвитку суспільства спрямована на формування екологічної компетентності учнів та учениць: «Дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміння контексту і взаємозв'язку господарської людської діяльності і важливості збереження природи для сталого розвитку суспільства» (Воронцова, Пономаренко, Лаврентьева, & Хомич, 2021).

Модельна навчальна програма «Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти, укладена авторами Шиян О., Волощенко О., Гриньовою М., Дяків В., Козак О., Овчарук О., Седоченко А., Сорокою І., Страшко С. в п'ятому модулі програми «Добробут і підприємливість» на засадах Цілей сталого розвитку пропонує учням розглянути теми: «Ресурси. Які бувають ресурси? Чому ресурси є скінченними? Як використовувати ресурси ощадно? Обмеженість ресурсів. Повторне використання ресурсів, апсайклінг. Сталий розвиток» (Шиян та ін., 2021).

Найбільш цілісно на засадах сталого розвитку суспільства побудована модельна навчальна програма «Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти авторів Дудко С.Г., Ярошенко Т.І., Калініченко І.О., Водолазська Т.В. (Дудко, Ярошенко, Калініченко, & Водолазська, 2024). Реалізуючи засади соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі, модельна навчальна програма інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» має на меті формування успішної самодостатньої особистості учнів та учениць, які володіють знаннями й практичними вміннями для збереження і розвитку здоров'я власного та навколишніх, дбають про безпеку і добробут у повсякденному житті, поведуться етично, є патріотами своєї держави, виявляють підприємливість, фінансову грамотність, професійно зорієнтовані. Програму інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» спрямовано на досягнення таких завдань у процесі навчання: формування в учнів/учениць переконань щодо визначення життя та здоров'я людини як найвищої соціальної цінності; формування основ здоров'язбережувальної компетентності учнів/учениць; надання учням/ученицям інформації щодо принципів життєдіяльності людини, спрямованих на безпеку, збереження та розвиток здоров'я, власного й суспільного добробуту; формування навичок культури безпечної поведінки, прийняття зважених рішень для збереження здоров'я, дотримання безпеки (зокрема під час воєнного стану та надзвичайних ситуацій) й забезпечення добробуту; розвиток життєвих навичок для успішної соціалізації та самореалізації особистості, практичне застосування набутих компетентностей і вмінь у повсякденному житті на засадах сталого розвитку суспільства; формування свідомої мотивації щодо збереження та зміцнення всіх складових здоров'я: фізичного, психічного, духовного й соціального; формування основ інфомедійної грамотності, безпечного користування інтернетом.

Організація освітнього процесу з реалізації інтегрованого курсу передбачає: зв'язок навчання із життям, свідомий вибір здобувачами освіти здорового та безпечного способу життя, розвиток у них уміння адаптуватися до дійсності, протистояти ризикам, пов'язаним із воєнним станом і надзвичайними ситуаціями, реалізацію діяльнісного та компетентнісного підходів під час освітнього процесу, посилення їхньої мотивації до навчання, розвиток самостійності й активності учнів/учениць, уміння спілкуватися, вирішувати конфліктні ситуації, співпрацювати з однолітками в процесі різних видів діяльності, що дає змогу кожному громадянину жити, дбаючи про власний добробут на засадах сталого розвитку (Дудко, 2025).

Пріоритетними напрямками програми є формування відповідальності учнів/учениць за власне життя, здоров'я та добробут; висвітлення ключових безпекових питань, що пов'язані з ризиками воєнного часу, а також питань, що стосуються надання психологічної самопомоги; реалізація засад концепції сталого розвитку суспільства; комунікативно зорієнтованого та діяльнісного підходів до навчання; національно-патріотичного виховання

під час викладання інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека, добробут» у 5-6 класах; орієнтація на події соціального і природного довкілля.

Зазначені вище модельні навчальні програми впроваджуються в 5-х класах закладів загальної середньої освіти з 2022/2023 навчального року, таким чином, викладання навчальних предметів «Соціальної та здоров'язбережувальної галузі» відбувається за новими модельними навчальними програмами. Користуючись своїм правом на академічну свободу, заклади загальної середньої освіти залежно від потреби та запиту учасників освітнього процесу, наявних ресурсів обирають потрібний документ із переліку програм, рекомендованих для використання. Спираючись на модельні навчальні програми, заклади освіти мають змогу розробляти власні освітні програми. Для зручності в роботі з програмами та їхнім навчально-методичним забезпеченням Інститутом модернізації змісту освіти МОН України спільно з Інститутом педагогіки НАПН України сформовано навчально-методичний путівник для 5 класу НУШ: під кожен програму дібрано навчальні підручники та методичний контент. Уся сфера освіти України під час воєнного стану працює в особливих умовах і постійно зазнає трансформації (Дудко, 2021). Проте освітяни роблять усе можливе, щоб освітній процес у школах не зупинився. Усі учасники освітнього процесу злагоджено працюють над організацією навчання в школах, вибудовують засади безпечного та якісного освітнього середовища, надаючи освітні послуги його учасникам.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, в умовах воєнного стану освітня галузь потребує оновлених підходів до освітнього процесу, інноваційних форм організації навчання учнів, швидких та ефективних рішень, адаптованих до умов сьогодення. Тому вбачаємо необхідність розроблення модельних програм «Соціальної та здоров'язбережувальної галузі» на засадах Цілей сталого розвитку суспільства з урахуванням вимог та потреб, що склалися в Україні в умовах війни. Такі модельні програми допоможуть закладам освіти скласти і сформувати для затвердження освітню програму закладу, за якою будуватиметься освітній процес. Важливо, щоб кожна модельна програма мала для закладів загальної середньої освіти необхідне навчально-методичного забезпечення з дотриманням вимог Державного стандарту базової середньої освіти.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у цілісному підході до розроблення модельних навчальних програм соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі для старшої профільної школи на засадах Цілей сталого розвитку суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

- Василенко, С. В., Коваль, Я. Ю., & Колотій, Л. П. (2021). *Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс):* модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Взято з https://osvita.ua/school/program/program-5-9/83140/#google_vignette
- Воронцова, Т. В., Пономаренко, В. С., Лаврентьєва, І. В., & Хомич, О. Л. (2021). *Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс):* модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Взято з <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/83137/>
- Гушина, Н. І., & Василяшко, І. П. (2021). *Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс):* модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Взято з <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/83141/>
- Державний стандарт базової середньої освіти.* (2020). Постанова Кабінету Міністрів України № 898. Взято з https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/
- Дудко, С. Г. (2021). Формування здоров'язбережувальної компетентності як напрям реалізації цілей сталого розвитку. *Витоки педагогічної майстерності*, 27, 96-101. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2021.27.247053>
- Дудко, С. Г. (2025). *Наукові основи моделювання здоров'язрозвивального середовища закладу загальної середньої освіти.* (Дис. д-ра пед. наук). Житомир. держ. уні-т ім. Івана Франка, Житомир. Взято з <https://eprints.zu.edu.ua/43061/1/dys-Dudko.pdf>
- Дудко, С. Г., Ярошенко, Т. І., Калініченко, І. О., & Водолазська, Т. В. (2024). *Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс):* модельна навчальна програма для

закладів загальної середньої освіти. Взято з <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2024/Model.navch.prohr.5-9.klas-2024/28-10-2024/zdorovya-bezpeka-ta-dobrobut-5-6-kl-intehrovanyu-kurs-dudko-ta-in-1475-vid-18-10-2024.pdf>

Заплатинський, В. (2022). Порівняльний аналіз модельних програм інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» 5-6 класи. *Педагогічний дискурс*, 36 (1), 91-118. DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2022.15>

Нова Українська школа. *Концептуальні засади реформування середньої школи*. (2016). Взято з <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

Про затвердження Державного стандарту початкової освіти. (2018). Постанова Кабінету Міністрів України № 87. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>

Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти. (2021). Наказ Міністерства і освіти України № 235. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-21#Text>

Про надання грифа "Рекомендовано Міністерством освіти і науки України" модельним навчальним програмам для закладів загальної середньої освіти. (2021). Наказ Міністерства і освіти України № 795. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0795729-21#Text>

Про освіту. (2017). Закон України № 2145-VIII. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

Про повну загальну середню освіту. (2020). Закон України № 463-IX. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

Сергієнко, Т. (2019). Вплив сучасної освіти на сталий розвиток суспільства. В кн. *Освіта як чинник формування креативних компетентностей в умовах цифрового суспільства: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (с. 150-152). Запоріжжя. DOI: <https://doi.org/10.30839/2072-7941.2019.189242>

Скакодуб, Т. (2025). Аналіз модельних програм для школярів з порушеннями інтелектуального розвитку на предмет формування екологічної компетентності. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 117 (1), 72-97. Взято з https://ojs.csnukr.in.ua/index.php/Exceptional_child/article/view/214/188

Хитра, З. М., & Романенко, О. А. (2021). *Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс)*: модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Взято з <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/83139/>

Шиян, О., Волощенко, О., Гриньова, М., Дяків, В., Козак, О., Овчарук, О. ... Страшко, С. (2021). *Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс)*: модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Взято з <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/83138/>

REFERENCES

Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity [State standard of basic secondary education]. (2020). Постанова Кабінету Міністрів України No 898. Retrieved from https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ [in Ukrainian].

Dudko, S. H. (2021). Formuvannia zdoroviazberezhualnoi kompetentnosti yak napriam realizatsii tsilei staloho rozvytku [Formation of healthy competence as a direction for the implementation of sustainable development goals]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti* [Origins of pedagogical skill], 27, 96-101. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2021.27.247053> [in Ukrainian].

Dudko, S. H. (2025). *Naukovi osnovy modeliuвання zdorov'iarozvyvalnoho seredovysshcha zakladu zahalnoi serednoi osvity* [Scientific foundations of health modeling/Developing environment of the institution of general secondary education]. (Dys. d-ra ped. nauk). Zhytomyr. State Uni-t named after Ivan Franko, Zhytomyr. Retrieved from <https://eprints.zu.edu.ua/43061/1/dys-Dudko.pdf> [in Ukrainian].

- Dudko, S. H., Yaroshenko, T. I., Kalinichenko, I. O., & Vodolazska, T. V. (2024). *Zdorov'ia, bezpeka ta dobrobut. 5-6 klasy (intehrovanyi kurs)* [Health, safety and well-being. Grades 5-6 (integrated course)]: modelna navchalna prohrama dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity. Retrieved from <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2024/Model.navch.prohr.5-9.klas-2024/28-10-2024/zdorovya-bezpeka-ta-dobrobut-5-6-kl-intehrovanyy-kurs-dudko-ta-in-1475-vid-18-10-2024.pdf> [in Ukrainian].
- Hushchyna, N. I., & Vasylashko, I. P. (2021). *Zdorov'ia, bezpeka ta dobrobut. 5-6 klasy (intehrovanyi kurs)* [Health, safety and well-being. Grades 5-6 (integrated course)]: modelna navchalna prohrama dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity. Retrieved from <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/83141/> [in Ukrainian].
- Khytra, Z. M., & Romanenko, O. A. (2021). *Zdorov'ia, bezpeka ta dobrobut. 5-6 klasy (intehrovanyi kurs)* [Health, safety and well-being. Grades 5-6 (integrated course)]: modelna navchalna prohrama dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity. Retrieved from <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/83139/> [in Ukrainian].
- Nova Ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly* [New Ukrainian School. Conceptual principles of secondary school reform]. (2016). Retrieved from <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
- Pro nadannia hryfa "Rekomendovano Ministerstvom osvity i nauky Ukrainy" modelnym navchalnym prohramam dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity* [On granting the stamp "Recommended by the Ministry of Education and Science of Ukraine" model curricula for institutions of general secondary education]. (2021). Nakaz Ministerstva i osvity Ukrainy No 795. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0795729-21#Text> [in Ukrainian].
- Pro osvitu* [About education]. (2017). Zakon Ukrainy No 2145-VIII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
- Pro povnu zahalnu seredniu osvitu* [About complete secondary education]. (2020). Zakon Ukrainy No 463-IX. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Derzhavnogo standartu pochatkovoï osvity* [On approval of the State Standard of Primary Education]. (2018). Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy No 87. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia typovoï osvitnoi prohramy dlia 5-9 klasiv zakladiv zahalnoi serednoi osvity* [On the approval of a model educational program for grades 5-9 of institutions of general secondary education]. (2021). Nakaz Ministerstva i osvity Ukrainy No 235. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-21#Text> [in Ukrainian].
- Serhiienko, T. (2019). Vplyv suchasnoi osvity na stalyy rozvytok suspilstva [The impact of modern education on the sustainable development of society]. In *Osvita yak chynnyk formuvannia kreatyvnykh kompetentnosti v umovakh tsyfrovoho suspilstva* [Education as a Factor in the Formation of Creative Competencies in a Digital Society]: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. (pp. 150-152). Zaporizhzhia. DOI: <https://doi.org/10.30839/2072-7941.2019.189242> [in Ukrainian].
- Shyian, O., Voloshchenko, O., Hrynova, M., Diakiv, V., Kozak, O., Ovcharuk, O. ... Strashko, S. (2021). *Zdorov'ia, bezpeka ta dobrobut. 5-6 klasy (intehrovanyi kurs)* [Health, safety and well-being. Grades 5-6 (integrated course)]: modelna navchalna prohrama dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity. Retrieved from <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/83138/> [in Ukrainian].
- Skakodub, T. (2025). Analiz modelnykh prohram dlia shkolariv z porushenniamy intelektualnoho rozvytku na predmet formuvannia ekolohichnoi kompetentnosti [Analysis of model programs for students with intellectual disabilities for the formation of environmental competence]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia* [Special Child: Education and Upbringing], 117 (1), 72-97. Retrieved from https://ojs.csnukr.in.ua/index.php/Exceptional_child/article/view/214/188 [in Ukrainian].
- Vasylenko, S. V., Koval, Ya. Yu., & Kolotii, L. P. (2021). *Zdorov'ia, bezpeka ta dobrobut. 5-6 klasy (intehrovanyi kurs)* [Health, safety and well-being. Grades 5-6 (integrated course)]: modelna navchalna prohrama dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity. Retrieved from https://osvita.ua/school/program/program-5-9/83140/#google_vignette [in Ukrainian].

- Vorontsova T. V., Ponomarenko V. S., Lavrentieva I. V., Khomych O. L. (2021). *Zdorov'ia, bezpeka ta dobrobut. 5-6 klasy (intehrovanyi kurs)* [Health, safety and well-being. Grades 5-6 (integrated course)]: modelna navchalna prohrama dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity. Retrieved from <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/83137/> [in Ukrainian].
- Zaplatynskiy, V. (2022). Porivnialnyi analiz modelnykh program intehrovanooho kursu "Zdorov'ia, bezpeka ta dobrobut" 5-6 klasy [Comparative analysis of model programs of the integrated course "Health, safety and well-being" grades 5-6]. *Pedahohichnyi dyskurs* [Pedagogical discourse], 36 (1), 91-118. DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2022.15> [in Ukrainian].

DEVELOPMENT OF THE CONCEPT OF BUILDING HEALTH-PROMOTING COMPETENCE AMONG 5TH-6TH GRADE STUDENTS IN THE CONTENT OF MODEL CURRICULA FOR SOCIAL AND HEALTH EDUCATION SECTOR OF THE STATE STANDARD FOR BASIC SECONDARY EDUCATION

Serhiy Dudko,

Doctor of Education, Deputy Director;
M. V. Ostrogradsky Poltava Academy of Continuing Education

This article analyzes model curricula for the integrated course "Health, Safety, and Well-being" for grades 5-6 in general secondary education institutions, developed by various teams of authors, with the aim of examining the extent to which their content reflects a focus on the principles of sustainable social development. The study is motivated by the need for educators to select a single basic model curriculum that will serve as the foundation for developing the educational institution's curriculum. The importance of focusing on the development of the educational institution's curriculum and aligning the State Standard for Basic General Secondary Education with the principles of sustainable development is emphasized. The social and health-promoting educational sector has been identified, along with the need to analyze model curricula in order to ensure that their content is aligned with the principles of sustainable social development. Among the analyzed programs is the author's program «Health, Safety, and Well-being» for grades 5-6 in general secondary education institutions, which is specifically based on the principles of the Sustainable Development Goals. A comparative analysis of the scope and structure of model programs was conducted; their relevance to the research problem was established. The characteristics of the analyzed programs are noted; a comparison of the content of the main section and the proposed topics is conducted. The author's program is outlined, with an emphasis on its role in fostering a conscious attitude toward health among students, promoting a healthy lifestyle, and utilizing appropriate educational technologies. The necessity of treating health as a priority is substantiated, including balanced nutrition, physical activity, hygiene, and the absence of harmful habits, while psychological well-being and intellectual development are also emphasized.

Keywords: model curriculum, State Standard, school curriculum, sustainable development of society, Sustainable Development Goals, integrated course, health, safety, well-being.

Надійшла до редакції 15.02.2026 р.